

t.a.v. .
Directeur Interbestuurlijk Programma Aardgasvrije Wijken,
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL)
Rijnstraat 8
Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.overlegorgaanfysiekeleefomgeving.nl

brief

Voortgangsrapportage OFL 2019-01

Datum
16 mei 2019

Bijlage(n)
3

Geachte heer van Dalen,

Het Overlegorgaan Fysieke Leefomgeving (OFL) en het Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) hebben afgesproken dat zij geregeld samen de voortgang van het OFL project Aardgasvrije Wijken (OFL-PAW) zullen bespreken. Hierbij wil ik u op de hoogte stellen van de eerste bevindingen van het OFL.

Allereerst heeft het OFL gekeken naar de participatie in de 27 geselecteerde wijken. Het beschrijven van de participatie was een van de beoordelingscriteria bij de selectie van de wijken in een eerste aanvraagronde. Desondanks is het opvallend dat participatie in de aanvragen niet uitgebreid beschreven werd. Het niet-beschrijven van de participatie activiteiten in de aanvraag betekent overigens niet per se dat er geen participatie-activiteiten zijn. Echter bij een derde van de gemeenten werd geen melding gemaakt van een aanwezig participatieplan. In 24 van de 27 proeftuinen was de terugkoppeling over de resultaten van de participatie naar de bewoners niet beschreven. Dit zijn twee belangrijke voorwaarden voor een goed participatieproces.

Ten tweede heeft onderzoeksorganisatie DRIFT voor het OFL onderzocht welke factoren de keuze voor de wijze van participatie beïnvloeden. Deze factoren bieden wellicht handvatten voor de overheid om participatie binnen het Programma Aardgasvrije Wijken te faciliteren. DRIFT heeft daarbij drie sporen gevolgd:

1. Er werd geprobeerd om lessen te trekken uit recente participatieve processen en initiatieven op het gebied van energietransitie;
2. De participatieve praktijk in de energietransitie werd vanuit wetenschappelijk perspectief beschouwd, en
3. DRIFT heeft de operationele kant belicht van participatie door de mogelijkheden te bestuderen waarop de participatie gemonitord kan worden.

Het blijkt dat factoren die bijdragen aan deelname in lokale energie initiatieven onder meer zijn: de wens voor sociale cohesie, autonomie, betekenis/zingeving, en investeringsmogelijkheden. Ander relevante factoren zijn plichtsgevoel, eigenaarschap, en urgentie. Ook werd duidelijk dat een kleine groep actieve buurtbewoners met

Datum
16 mei 2019

collectieve acties een grotere groep kan aanzetten tot individuele acties. Daarom ligt samenwerking met, of oproepen tot het opzetten van, lokale initiatieven voor de hand. Bovendien bevestigde DRIFT nogmaals dat wat een goede participatie-aanpak is, in grote mate lokaal wordt bepaald. Het is dus niet waarschijnlijk dat er een participatie-aanpak is die overal toe te passen is.

Uit het meer wetenschappelijke deel van het DRIFT onderzoek blijkt dat er (nog) geen raamwerk bestaat van de belangrijkste sociaal-maatschappelijke factoren die participatie bij het aardgasvrij maken van wijken beïnvloedt. Er is zeer weinig specifieke literatuur over deze ontkoppeling van het aardgas, omdat deze sterk samenhangt met de Nederlandse context. Een overkoepelend raamwerk voor participatie in de energietransitie, waar het van het aardgas af gaan onderdeel van is, bestaat ook nog niet. Waarschijnlijk omdat veel verschillende sociaal-maatschappelijke factoren een rol spelen en deze transitie niet door enkele, maar een veelvoud van actoren, initiatieven en motivaties tot stand komt.

Het begrip *empowerment* kan eventueel wél het begin van een raamwerk vormen. Empowerment gaat over wat individuen aan kan zetten tot actie en speelt zich daarmee af in de directe leefwereld van mensen. Empowerment wordt gedefinieerd als: "het proces waarbij actoren het vermogen verwerven (of verliezen) om middelen te mobiliseren om een doel te bereiken. Zoals het achterliggende rapport van DRIFT laat zien, is het begrip empowerment (wetenschappelijk) reeds ontwikkeld en kan het samen met een multi-actor benadering helpen bij het zoeken naar relevante theorieën en zienswijzen. Daardoor kunnen sociaal-maatschappelijke factoren worden geïdentificeerd die de participatie in het aardgasvrij maken van wijken beïnvloeden.

Het OFL heeft ook met deskundigen gesproken over de aanpak en de inhoud van de door het OFL gekozen benaderingen. De deskundigen onderschrijven de OFL benadering om het aardgasvrij maken te zien als een *maatschappelijk* vraagstuk van ons allemaal. Het is niet (alleen) aan de overheid om de energietransitie uit te voeren. De deskundigen vinden het belangrijk om verbindingen te zoeken met- en samen te werken met bestaande (zowel publieke als private) initiatieven door een deel van de middelen die de overheid ter beschikking stelt via het PAW programma te gebruiken voor initiatieven uit de samenleving. Dat deze initiatieven niet altijd het juiste mandaat, middelen, ruimte of status hebben, mag daarbij geen belemmering vormen.

Voor een uitgebreidere beschrijving van de overige activiteiten, analyses die ten grondslag liggen aan bovenstaande bevindingen alsmede voor een overzicht van de uit te voeren OFL activiteiten verwijs ik graag naar het onderliggende OFL rapport.

Mijn indrukken en de bovengenoemde bevindingen hebben geleid tot de volgende belangrijke signalen die ik aan het Interbestuurlijk Programma Aardgasvrije Wijken (PAW) mee wil geven.

Ik constateer dat binnen het PAW de participatie vaak een vorm aan neemt waarbij de overheid een proces voert; de bewoner, burger of private initiatiefnemer is een deelnemer aan dit proces. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de wijze waarop de selectie van de 27 proeftuinen heeft plaatsgevonden: alleen *gemeenten* konden een aanvraag bij het Rijk indienen.

Maar er zijn ook andere vormen van participatie, namelijk waarbij de overheid participeert in de andere (private) initiatieven. Het PAW zegt niet dat deze participatievormen bij voorbaat worden uitgesloten. Ook binnen de 27 gekozen wijken zijn voorbeelden van maatschappelijke initiatieven te vinden. Toch is de huidige aanvraagprocedure en inrichting van het PAW zodanig dat maatschappelijke initiatieven alleen door gemeenten vertegenwoordigd kunnen worden; een rechtstreekse toegang is er niet.

Het OFL wil zorgen voor een goede dialoog tussen de maatschappij en de Rijksoverheid; óók op het gebied van de energietransitie. De energietransitie en ook het aardgasvrij maken van wijken ziet het OFL als een maatschappelijke opgave waaraan alle typen initiatieven moeten kunnen deelnemen. Alleen dan ontstaat een *gemeenschappelijk* leerproces en alleen dan kan tussen *alle* participatievormen een goede afweging worden gemaakt.

Ik pleit er dan ook voor om het mogelijk te maken dat naast gemeenten ook private organisaties (zoals energie-coöperaties) en andere (niet-overheids) initiatieven een aanvraag bij het PAW kunnen indienen. Het Innovatieprogramma Klimaatneutrale Steden (IKS) en het en OCW programma 'Digitale Pioniers' kunnen daarbij als voorbeeld dienen.

Verder pleit ik er voor dat het PAW de uitwisseling van kennis en ervaring tussen maatschappelijke initiatieven faciliteert. Het gaat dan onder andere om kennis en ervaring over de verhouding tussen het initiatief en de overheid; deze verhouding bepaald namelijk in sterke mate of en hoe deze initiatieven binnen en tussen wijken kunnen worden opgeschaald.

De uitwisseling kan plaatsvinden door bijvoorbeeld leerkringen te faciliteren die door vertegenwoordigers van deze initiatieven of door andere partijen worden opgezet ('peer learning').

Ten derde zouden maatschappelijke initiatieven een vaste plaats moeten krijgen in nieuwe aanvraagronde van het PAW. Een aanvragende gemeente zou op z'n minst moeten toelichten wat de gemeente heeft gedaan om maatschappelijke initiatieven op te

Datum
16 mei 2019

nemen in de aanvraag. Immers wat de initiatieven doen kan voor een sneller, breder en duurzaam draagvlak in de wijk zorgen en zorgt ervoor dat het aardgasvrij maken op een effectievere en efficiëntere manier kan plaatsvinden.

Tenslotte pleit ik er voor om de kwaliteit van- en de argumentatie waarom gekozen is voor- het (beoogde) participatieproces, zwaarder mee te wegen bij de selectie voor de nieuwe aanvraagronde. Voor het oordeel over de kwaliteit zouden de door directie Participatie van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat gebruikte 'succesfactoren' kunnen worden gebruikt. Het name het bestaan van een participatieplan is van groot belang voor een optimaal leerproces, zowel in de wijken, als op lokaal niveau als op landelijk niveau.

Tot zover mijn signalen.

Het is mijn intentie om deze brief en de bijbehorende bijlagen via de OFL website openbaar te maken.

Bij deze brief horen drie bijlagen, te weten: de voortgangsrapportage waarin onze analyse en signalen nader worden onderbouwd; daarnaast een memo van het OFL over de participatie in de eerste 27 gekozen proeftuinen/wijken; ten derde het eindrapport van het onderzoekinstituut DRIFT met de titel *Burgers, overheden, en de transitie naar aardgasvrije wijken*.

Met vriendelijke groet,

Marleen Stikker
Voorzitter OFL

